

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันหลายประเทศต่างพากันยอมรับถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศ เกือบทุกประเทศทั้งที่เป็นประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา ต่างให้การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่ง ในการเร่งรัดและส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2540) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งทางเศรษฐกิจ ที่สามารถทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศ

ในระยะ 8 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมให้เจริญเติบโตไปในอนาคต อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงเป็นกลยุทธ์ประการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สามารถทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศได้เป็นอันดับหนึ่ง อีกทั้งการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนอกจากจะทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจแล้ว ยังก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ รวมทั้งเป็นโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) เริ่มต้นจากการเปิดโอกาสให้คนไทยทุกกลุ่ม ทุกสาขาอาชีพและทุกภูมิภาคของประเทศ ได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น และกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การเริ่มจัดทำแผนแทนการกำหนดแผนจากภาคราชการแต่เพียงฝ่ายเดียว นับได้ว่าเป็นการวางแผนที่เน้นการสร้างความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชาติ อีกทั้งได้ปรับแนวคิดการพัฒนาจากเดิมที่เคยเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลักของการพัฒนาแต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นการมุ่งเน้นคนให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุกเรื่อง

เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต้องใช้ทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมเป็นต้นทุนในการดำเนินการ จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่นั้นๆ ร่วมกันรับผิดชอบในการใช้ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวดังกล่าวให้เกิดขึ้น เพื่อให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยว

เที่ยวเป็นกิจกรรมที่สามารถดำรงอยู่คู่สังคมและก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้มีความสามารถในการจัดการชุมชน จึงถือเป็นการแก้ปัญหาด้วยตนเองและการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมนั้น จึงเป็นโอกาสหนึ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศ ทำให้ทิศทางการพัฒนาประเทศจำเป็นต้องมีการปรับกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาเสียใหม่ โดยมีฐานชุมชนเป็นเสาหลักในการพัฒนาประเทศให้มุ่งไปสู่ความยั่งยืน (ชาติชาย ณ เชียงใหม่ , 2542 :1)

แนวคิดในการพัฒนาในรูปแบบนี้ไม่ใช่เป็นเพียงแนวคิดที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเท่านั้น แต่แนวคิดนี้ได้รับการยอมรับอย่างเป็นสากล โดยปรากฏในแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งรัฐจะมีหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน รวมถึงการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม รัฐควรตระหนักและสนับสนุน วัฒนธรรม เอกลักษณ์ และความสนใจของพวกเขา รวมทั้งช่วยให้การมีส่วนร่วมของพวกเขาบรรลุถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน (อ้างถึงใน เวทีนี้ สตะเวทิน , 2542 : 3)

ธุรกิจท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องอาศัยศักยภาพคนในการจัดการบริหาร ภายใต้บริบทและเงื่อนไขที่แตกต่างไปจากธุรกิจอื่น โดยเฉพาะในประเทศไทยซึ่งอุดมไปด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ สังคม และศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งยังมีการลงทุนที่ต่ำแต่ให้ผลตอบแทนสูงเมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมประเภทอื่น ข้อได้เปรียบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวคือไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต ทั้งวัตถุดิบที่เสนอขายให้แก่ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยว ซึ่งก็คือ ความสวยงามของธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วไป โบราณสถาน โบราณวัตถุ และวัฒนธรรมประเพณีที่มีการสืบสานกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งผลผลิตเหล่านี้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน เพียงแค่มีการอนุรักษ์ไว้เท่านั้น

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เนื่องจากผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวจะต้องเดินทางไปใช้บริการหรือสัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยว ณ ที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆโดยตรง (สิริกาญจน์ ปรับโตวิดิใจโย, 2539) การท่องเที่ยวจึงก่อให้เกิดกระบวนการต่างๆมากมายในระบบ การให้บริการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว (Tourism Services System) อันได้แก่ การบริการข้อมูลข่าวสาร การบริการคมนาคมขนส่ง การบริการบริษัทนำเที่ยว การบริการสถานที่พักผ่อน การบริการร้านอาหาร การบริการสินค้าของที่ระลึก การบริการบันเทิง และระบบการรักษาความปลอดภัย กระบวนการเหล่านี้มีเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางไปสัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยว

เที่ยว (Tourist Attraction) ความต้องการทางการท่องเที่ยวจะถูกกระตุ้นด้วยกระบวนการในระบบการตลาด (Marketing system) จนทำให้เกิดการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวขึ้น

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความเปราะบางมาก และมีปัจจัยที่เป็นตัวแปร หากพิจารณาองค์ประกอบใหญ่ที่สำคัญทางการท่องเที่ยว จะเห็นว่ามีอยู่ 3 ส่วน (นิรมล ภาวะไพบูลย์, 2523) คือ

1. นักท่องเที่ยว
2. ธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจขนส่ง ธุรกิจด้านที่พัก อาหาร และธุรกิจนำเที่ยว
3. ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว หรือสินค้าทางการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีแนวโน้มการเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยก้าวเข้าสู่การท่องเที่ยวแบบชุมชน อีกทั้งการท่องเที่ยวยังเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของประเทศชาติให้เป็นที่รู้จักในสังคมโลก อันจะเป็นผลดีต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในยุคโลกไร้พรมแดนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นประเทศต่างๆทั่วโลก จึงใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศชาติ

การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แม้ว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศอย่างมาก แต่ในทางตรงกันข้ามก็ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมและมลภาวะ ความไม่เป็นระเบียบทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นต้น ปัญหาต่างๆเหล่านี้เกิดจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในยุคเริ่มแรก ซึ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงสุด โดยขาดการวางนโยบายเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเมื่อเกิดปัญหาขึ้นภาครัฐก็พยายามหาทางแก้ไขและป้องกันปัญหาเหล่านั้น แนวทางที่นำมาใช้ปัจจุบันเพื่อก่อให้เกิดความสมดุลของการอนุรักษ์และพัฒนา คือ การท่องเที่ยวแบบชุมชน และการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระยะเวลาที่ยาวนานที่สุดและก่อผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

นโยบายการท่องเที่ยวแบบชุมชนและการพัฒนาแบบยั่งยืน จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ หากขาดการทำงานที่สอดคล้องกันทั้งของภาครัฐ ความร่วมมือของภาคเอกชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การก่อให้เกิดจิตสำนึก

(Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group / Organization) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic Network) (ชูชัย ศุภวงศ์ ,2542 : 165) และกลไกหลักสำคัญที่ใช้ในการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆเพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ก็คือ "การสื่อสาร" (Communication)

"การสื่อสาร"จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถลดปัญหาและผลกระทบ ที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ชุมชนท้องถิ่นขาดความรู้เท่าทันในปัญหาที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ขาดความภูมิใจในในวิถีชีวิตของตน จึงทำให้คนต่างถิ่นยึดครองพื้นที่เพื่อประกอบธุรกิจท่องเที่ยว ส่งผลให้คนท้องถิ่นส่วนใหญ่กลายเป็นลูกจ้างแรงงาน หรืออพยพออกไปอยู่ที่ถิ่นอื่น เกิดการล่มสลายทางสังคมและวัฒนธรรม ขาดเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและหมดคุณค่าในที่สุด ดังนั้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ใดๆให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ภาครัฐจะต้องทราบถึงแนวความคิด และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ก่อนวางนโยบายหรือดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น

การสื่อสารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า (เกศินี จุฑาวิจิตร ,2542 :65) ซึ่งการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่เหมาะสมนั้น ย่อมต้องอาศัยการสื่อสาร ดังนั้นการสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงจึงมีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การสื่อสารเป็นเงื่อนไขสำคัญ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย โดยยังมีการสื่อสารมากเท่าไร ก็ยิ่งส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงมากเท่านั้น (ปารีชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล ,2542 :72)

กระบวนการทางเลือกของการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม(The Alternative Paradigm of Communication for Social Change) ถือเป็นแนวคิดของการสื่อสารภายใต้กรอบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบใหม่ที่มุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาหนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศหรือระดับโลก ซึ่งประเด็นสำคัญของกระบวนการทางเลือกใหม่ในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงคือ กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (Dialogue process) ของสมาชิกในสังคม

กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (Dialogue process) ของสมาชิกในสังคม มุ่งคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล (Equal basis) เกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันรับฟัง และ

เคารพในความคิดผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เพื่อค้นหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคมและดำเนินการร่วมกันในการแสดงความคิดเห็น (Right to communicate) โอกาสในการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (Accessibility to information) อันจะนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Conscientization) นำไปสู่การสื่อสารเชิงประชาธิปไตยที่จะนำไปสู่การเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคมและเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการที่ได้ร่วมกันกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเอาใจใส่ดูแลและตรวจสอบโครงการต่างๆที่เกี่ยวข้อง (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล ,2542 :73 -74)

รูปแบบการสื่อสารจะทำหน้าที่ยึดและโยงสมาชิกของกลุ่มหรือชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติร่วมกัน ร่วมประสานการกระทำกับคนอื่นๆเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งชุมชน ยึดเอาผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก การสื่อสารนั้นเป็นหัวใจของการสร้างพันธะทางสังคม (Social Bonds) ที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกัน ภายในกลุ่มหรือชุมชน (Collective Action) ที่สลายให้กลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพัฒนาด้วยพลังกำลังของตนได้อีกครั้ง (กิตติ กันภัย. "การสื่อสารชุมชน : แนวคิดหลักเพื่อการพัฒนา" วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 18 ฉบับที่ 2)

จากความสำคัญดังกล่าว การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จึงสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างความสมดุลของการอนุรักษ์และการพัฒนา การวางแผนการจัดการที่ดี จะก่อให้เกิดพัฒนาการการก่อตัวที่เป็นรูปแบบและมีประสิทธิผลอย่างยิ่งในการสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวบนแนวคิด "การท่องเที่ยวแบบชุมชน ผสมผสานกับการพัฒนาแบบยั่งยืน"

เกาะเกร็ดเป็นที่ตั้งของชุมชนตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานี ทราบได้จากลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบอยุธยาของวัดวาอารามหลายแห่งที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยที่สืบเชื้อสายมาจากชาวมอญ ที่เชื่อว่าน่าจะอพยพมาตั้งถิ่นฐาน 2 ครั้ง ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำล้อมรอบสายหนึ่งคือ แม่น้ำเจ้าพระยา ไหลอ้อมทางทิศตะวันตกและอีกสายหนึ่งคือ คลองลาดเกร็ดน้อย ที่ขุดขึ้นทางทิศตะวันออกในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ เมื่อพ.ศ. 2265 เพื่อลัดแม่น้ำเจ้าพระยา (ศาสตราจารย์ ดร.เชื้อ ว่องสงสาร, 2535) จนทำให้พื้นที่นี้มีสภาพเป็นเกาะที่มีทัศนียภาพสวยงาม การตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ริมน้ำ มีโบราณสถาน

เก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ อาจสังเกตได้จากวัดบางแห่งยังคงรักษาลักษณะเฉพาะของศิลปะมอญโบราณไว้

ชาวมอญ เป็นชนชาติที่น่าสนใจในฐานะที่เป็นชนหมู่น้อยที่แตกต่างไปจากชนหมู่น้อยอื่นๆ ในประเทศไทย คือ มีฐานะทัดเทียมกับคนไทยและเป็นชนชาติที่ไม่มีประเทศของตน ทั้งๆที่ในอดีตมอญเป็นชาติที่เคยเจริญรุ่งเรืองที่สุดชาติหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญแห่งหนึ่ง แต่ในปัจจุบันได้กลายเป็นชนหมู่น้อยในประเทศไทยและพม่า และมีแนวโน้มว่าจะถูกกลืนเป็นพลเมืองของประเทศนั้นๆอย่างช้าๆ (สุภรณ์ โอเจริญ, 2519 อ้างใน ศิริรัตน์ แอดสกุล และคณะ, 2542:3)

กลุ่มชาติพันธุ์มอญนี้ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปัจจุบันชนชาวเชื้อสายมอญได้อยู่กระจัดกระจายไปทั่วประเทศไทย เช่น สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ลำพูน ลำปาง กาญจนบุรี ราชบุรี ปทุมธานี และนนทบุรี เป็นต้น โดยเฉพาะชนชาวเชื้อสายมอญที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนนทบุรี จะเป็นที่รู้จักกันในนาม “ชุมชนมอญเกาะเกร็ด”

คนไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ดยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้ได้เป็นอย่างดี เช่น ประเพณีสงกรานต์ การแห่ข้าวแช่ การแห่น้ำหวาน การรำมอญ ประเพณีบวชพระแบบชาวมอญ เป็นต้น ซึ่งประเพณีเหล่านี้ถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวมอญ อีกทั้งยังมีการประกอบอาชีพดั้งเดิมของชุมชน คือ การทำอาหารพื้นเมืองและขนมคาวหวาน การทำเครื่องปั้นดินเผาที่มีการแกะสลักลวดลายอย่างสวยงาม ที่เรียกกันว่า “หมอน้ำลายวิจิตร” นั้น ซึ่งจังหวัดนนทบุรีได้ให้ความสำคัญอย่างมาก โดยนำไปใช้เป็นตราประจำจังหวัด

วิถีชีวิตในชุมชนมอญเกาะเกร็ด จะแตกต่างไปจากชุมชนอื่น ชนชาวเชื้อสายมอญมีลักษณะเด่นคือ เป็นพวกที่รักสงบ เคร่งครัดในศาสนาพุทธควบคู่กับการนับถือผี นิยมการอยู่ร่วมกันในหมู่คนมอญด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เกิดความสอดคล้องภายใต้กรอบความคิดของการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบชุมชนยั่งยืน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับท้องถิ่นของตน ทำให้เกาะเกร็ดเติบโตและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว และเป็นการสวนกระแสเศรษฐกิจที่อยู่ในภาวะวิกฤตของประเทศ

จากความเป็นมาอันยาวนาน ความโดดเด่นของศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวอำเภอปากเกร็ด จึงมีบทบาทส่งเสริมตำบลเกาะเกร็ด ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี เพื่อตอบสนองนโยบาย AMAZING THAILAND และได้เปิดแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2540 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี, 2538)

การศึกษา " รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยว ของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี " มุ่งศึกษารูปแบบการสื่อสาร และบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้นำชุมชน สื่อบุคคล ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชาวมอญเกาะเกร็ด อันนำไปสู่การพัฒนาทางการท่องเที่ยว ที่คำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและคุณภาพสิ่งแวดล้อม (Environmentally Sound Development) โดยตระหนักถึงข้อจำกัด (Limitation) ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่จะใช้ประโยชน์ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ควบคู่ไปกับการควบคุมป้องกัน ซึ่งนำไปสู่กิจกรรมที่แสดงถึงการยอมรับการพัฒนาเหล่านั้น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอื่นๆให้ประสบความสำเร็จ

ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าจะศึกษาว่า ชุมชนมอญเกาะเกร็ด ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชนนั้น สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและมีรูปแบบการสื่อสารอย่างไรที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนผู้นำชุมชนมีบทบาทต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นกรณีศึกษาให้กับการจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชนยั่งยืนในพื้นที่อื่นๆต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาบทบาทสำคัญของผู้นำชุมชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ปัญหานำการวิจัย

1. สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างไร
2. ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญอย่างไร ต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษารูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยว ของสมาชิกชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยวิเคราะห์ภายใต้บริบททางการสื่อสาร ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดเรื่องการจัดการการท่องเที่ยว, แนวคิดเรื่องรูปแบบการสื่อสาร, แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม และแนวคิดเรื่องกลุ่ม ชุมชน ผู้นำ มาวิเคราะห์ส่วนต่างๆของการวิจัย

นิยามศัพท์

การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินงานของสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด บุคคลและหน่วยงานภายนอก ในการร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวให้สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ภายใต้สถานการณ์การดำเนินงานทั่วไป สถานการณ์การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงาน และสถานการณ์การปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยว โดยแสดงออกในรูปของ การเข้าประชุม การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การเข้าร่วมประเมินผล คำนึงถึงสภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบ เพื่อเกิดจิตสำนึกต่อความเป็นเอกลักษณ์ และการอนุรักษ์ เป็นประโยชน์กับลูกหลานของชุมชนสืบต่อไป

สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

การท่องเที่ยวแบบชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นรูปแบบชุมชนที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการจัดการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกต่อความเป็นเอกลักษณ์ และการอนุรักษ์ เป็นประโยชน์กับลูกหลานของชุมชนสืบต่อไป

ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่ทำให้สมาชิกในชุมชนมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สามารถรวมตัวกันและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน จนสามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาได้ และสามารถดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานจนถึงปัจจุบัน อาทิ สื่อบุคคล (Interpersonal Media) โดยศึกษาจาก ผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำ ได้แก่ นายอำเภอ, เจ้าอาวาส, กำนัน, เจ้าของท่าเรือ, สมาชิกในชุมชน, บุคคลและหน่วยงานภายนอก ศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ศิลปะการรำมอญ การทำเครื่องปั้นดินเผา และการธำรงวัฒนธรรมของชุมชนมอญ เป็นต้น

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนมอญเกาะเกร็ดได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน การแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมดังกล่าวอาจผ่านช่องทางอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การรวมกลุ่ม หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมอญ เกาะเกร็ด ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีส่วนในการคิด การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินงาน การแก้ปัญหา และการประเมินผลในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในการวิจัยครั้งนี้ จะแบ่งพัฒนาการของการรวมกลุ่มออกเป็น 4 ระยะ คือ 1. ระยะก่อตั้ง 2. ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ 3. ระยะยินยอม 4. ระยะปฏิบัติการ

รูปแบบการสื่อสาร หมายถึง วิธีการสื่อสารที่สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ดใช้ในการติดต่อระหว่างกันจนสามารถทำให้เกิดการก่อตัวรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ระหว่างบุคคล ระหว่างหน่วยงาน หรือระหว่างบุคคลและหน่วยงาน โดยอาจสื่อสารในรูปของการพูด การเขียน การอ่าน การประชุม ซึ่งมุ่งเน้นในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในระยะก่อตั้ง ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ระยะยินยอม และ ระยะปฏิบัติการ เป็นต้น

รูปแบบการสื่อสารในการรวมกลุ่ม หมายถึง วิธีการสื่อสารในการรวมกลุ่มเพื่อจัดการ การท่องเที่ยวในระยะก่อตั้ง ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ระยะยินยอม และ ระยะปฏิบัติการ ที่ใช้ในการติด ต่อระหว่างกันจนสามารถทำให้เกิดการก่อตัวรวมกัน เป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวมอญเกาะเกร็ด โดยอาจสื่อสารในรูปของการพูด การเขียน หรือการประชุมเป็นต้น รวมถึงเครือข่ายการสื่อสาร ทิศ ทางในการสื่อสาร การไหลของข่าวสาร การแพร่กระจายและการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการ จัดการการท่องเที่ยว

ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลซึ่งมีบุคลิกภาพ อุปนิสัย และความสามารถดีเด่น มีความ สามารถให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ชี้แนวทาง และแก้ปัญหา ในสถานการณ์ใดสถานการณ์ หนึ่งหรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งและเป็นผู้ที่สามารถจูงใจให้ประชาชนมีความคิดคล้ายตามและ ลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งจนนำไปสู่จุดหมายปลายทาง อาทิ ผู้นำความคิด อันได้แก่นาย อำเภอ บุคคลผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม บุคคลผู้รับวัฒนธรรม พระ ครู ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำอาชีพต่างๆ เป็นต้น

บทบาทของผู้นำชุมชน หมายถึง บทบาทของบุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือ ให้คำ แนะนำ ชี้แนวทาง แก้ปัญหา คลี่คลายปัญหา เป็นต้น ให้แก่สมาชิกของชุมชนมอญเกาะเกร็ด และ ได้รับความเคารพนับถือ และการยอมรับในความสามารถที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นชุมชนเพื่อ การท่องเที่ยวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ความเชื่อถือในผู้นำ หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ดจังหวัดนนทบุรี ให้ ความไว้วางใจในตัวผู้นำ ศรัทธาและเชื่อมั่น เพราะเห็นว่าผู้นำเป็นบุคคลที่ยึดมั่นในความยุติธรรม มีสัจจะ ทำงานเก่ง ให้ความช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนและสามารถนำกลุ่มไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรม ชาติและวัฒนธรรมในการบริหารการจัดการชุมชนให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้วยความคิดหรือวิธี การที่ชาญฉลาด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระยะเวลาที่ยาวนานที่สุดและก่อผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นประโยชน์กับการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และชุมชนอื่นๆ ในการเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสม ในการบริหารการจัดการการท่องเที่ยว อันนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน
2. เพื่อเป็นแนวทางศึกษาที่ช่วยบ่งชี้ทิศทาง แนวโน้ม และการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. ผลที่ได้จากการวิจัยจะเกิดประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยตรง และสามารถเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริม สร้างความรู้ความเข้าใจ ในการจัดตั้งและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน หรือองค์กรอื่นๆอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มชุมชนที่ทำการจัดการการท่องเที่ยว
4. ผลการวิจัยทำให้ทราบแนวคิด และศักยภาพด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน ที่ทำให้ชุมชนได้รับความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน